

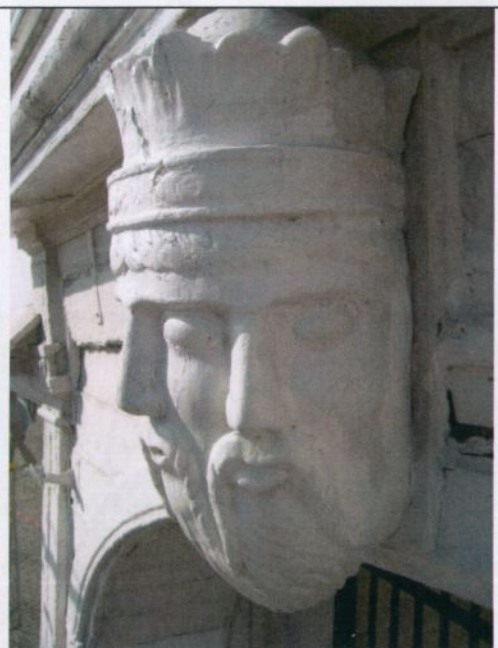
NIKU Oppdragsrapport nr. 113/2009

Bryggen i Bergen.
Svensgården. Bygning 4A og 5A.
Fargeundersøkelse på vestfasaden

Tone Marie Olstad

Bygning 4A til venstre, bygning 5A til høyre. 2008

Hodet over portalen

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	3
1.1. Prosjektets bakgrunn og formål	4
2 Beskrivelse.....	4
3. Historikk	5
4 Fargeundersøkelse	10
4. 1 Metode for undersøkelsene	10
4. 2 Dokumentasjon.....	11
5 Resultat av fargeundersøkelsen.....	11
5. 1 Etasjene over første etasje	11
5. 2 Røde laftevegger	13
5. 3 Første etasje med portalen	13
5. 3. 1 Den trehodete skulpturen	14
6 Fargehistorikk basert på undersøkelsen av fasaden	14
6. 1 De hvite bygningene	14
6. 2 Mahogny og fargede detaljer	14
6. 2. 1 Mahognydetaljer. Mulig historikk.	15
6. 2. 2 Vindusomramming, bygning 5A, første etasje. Fargebruk	15
6. 2. 3 Malt sokkel ved inngang til passasjen	15
6. 3 De tidlige fargene.....	16
6. 4 Konklusjon	17
7 Oppmaling.....	17
7. 1 Forarbeid	17
7. 2 Maling.....	17
7. 3 Farger ved oppmaling.....	18
6 Litteratur og kilder	19

Vedlegg 1

Markering av uttakssteder for materialprøver

1. INNLEDNING

Bygning:	Svensgården, Bryggen i Bergen
Topografisk nr.:	B.248
Oppdragsgiver:	Riksantikvaren
NIKUs prosjekt nr.:	156.101008
Feltarbeidsperiode:	Juli 2009
Prosjektleder:	Malerikonservator/forsker Tone Marie Olstad,
Prosjektdeltaker:	Konservator Merete Winness
Rapport:	Tone Marie Olstad
Kvalitetssikring av rapport:	Merete Winness
Rapportperiode	September 2008- juni 2009

1.1. Prosjektets bakgrunn og formål

På oppdrag av Riksantikvaren har NIKU, Norsk institutt for kulturminneforskning utført fargeundersøkelser på den doble vestfasaden til Svensgården, Bryggen i Bergen. Dette er bygningene 4A og 5A.

Mål

Målet for undersøkelsene er å skaffe til veie kunnskap om bygningens fargehistorikk og gi bakgrunn for farge- og materialvalg ved oppmaling av bygningens fasade mot vest.

Bakgrunn

I tillegg til informasjon skaffet til veie av Stiftelsen Bryggen, har arkitekt Elin Thorsnes bidratt med tegninger av fasaden og kunnskap om bygningshistorikken. Fargeundersøkelsen på stedet ble foretatt over to dager i juli 2008.

2 Beskrivelse

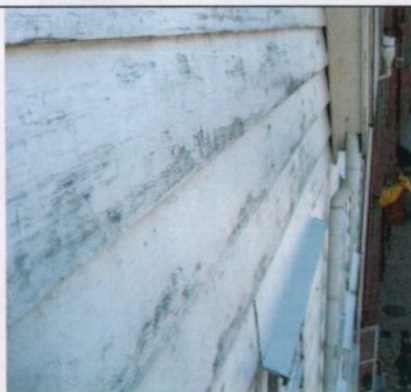
Svensgården 4A og 5A har gavlfasader mot vest, og felles inngangsportal mellom de to bygningene. Bygningene er i tre etasjer pluss loft. Det er liggende panel av samme type på hele fasaden. Panelet kan være fra 1948¹, eller det kan være nyere. *Se avsnitt 3. Historikk.*

Bygningens første etasje domineres av to store vinduer og den felles inngangsportalen prydet med et skulpturert hode som sluttsten. Etasjene over har krysspostvinduer med 4 grunder i to etasjer, med ett enkelt vindu i loftsetasjen.

Alle elementene i fasadene er i dag malt hvite med oljebasert maling. Bygning 4A, mot nord er malt med Gjøco Herregård, mens bygning 5A, mot syd er malt med alkydbasert maling fra Jotun fabrikker A/S.² Unntaket er soklen på begge bygningene som er malt grå (mur på bygning 4A og liggende bord på 5A). Basen på begge sider av inngangen til passasjen er malt grå i samme farge (NCS 3502-Y).

Tilstand

Bygningens strukturelle tilstand er ikke vurdert, kun bygningens værhud. Tilstanden er generelt god, men overflaten er skjemmet av svertesopp. Vinduene behøver ettersyn og maling.

Figur 1 Panelbord på bygning 5A, over vinduene i 3. etg.

Figur 2 Detalj fra vindu

¹ Slik NIKU oppfatter Arkitekt Elin Thorsnes mener hun at panelet kan dateres til 1948.

² Opplysninger fra eiendomsforvalter Kjetil Hauge, VATS A/S

3. Historikk

Tegninger og fotografier viser at det er gjort endringer i fasadens værhud og vinduer.

Stiftelsen Bryggen har ikke mye informasjon om denne bygningen i sine arkiver, men det finnes flere oppmålingstegninger. Det finnes dessuten enkelte fotografier fra slutten av 1800-tallet og fremover.³ Historikken i denne rapporten er for en stor del basert på informasjon fra arkitekt Elin Thorsnes. Mangelen på informasjon og eldre bygningsdeler gjør at dateringene og historikken er noe usikker. Dette er ikke av betydning for resultatet av undersøkelsen.

Vinduer

Svensgården, bygning 4A, fasade mot nord.

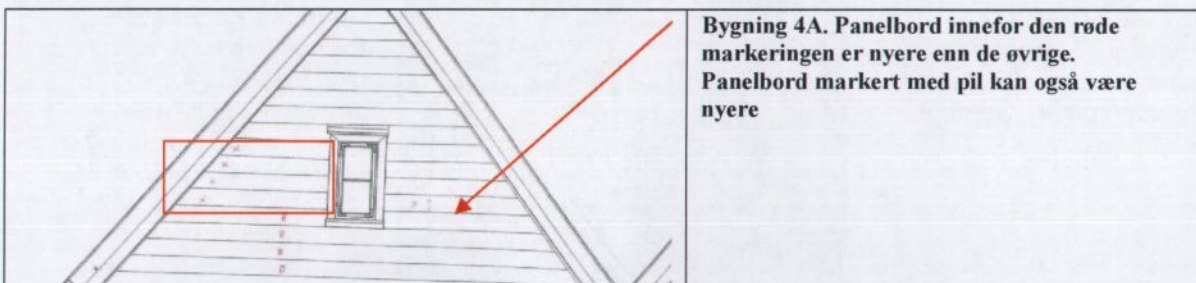
Bygningen har tre krysspostvinduer av samme type i 2. etasje, og tre like krysspostvinduer i 3. etasje. Vinduene i 2. etasje er noe større enn de i 3. etasje. Loftsetasjen har ett en-grindsvindu med to ruter. Den nåværende vindusform og -plassering i 2. og 3. etasje kom sannsynligvis i første halvdel av 1800-tallet og tilhører empirens utforming av fasaden. Fasaden ble skadet i eksplosjonen i 1944 og vinduene kan være reparert eller erstattet med nye i den forbindelse.

Svensgården, bygning 5A, fasade mot syd.

Bygningen har tre krysspostvinduer av samme type i 2. og 3. etasje. Loftsetasjen har ett en-grindsvindu med to ruter, som i bygning 4A. Den nåværende vindusform og -plassering i 2. og 3. etasje kom sannsynligvis i første halvdel av 1800-tallet og tilhører empirens utforming av fasaden. Fasaden ble skadet i eksplosjonen og vinduene kan være reparert eller erstattet med nye i den forbindelse. Vinduet i loftsetasjen, som opprinnelig var rundt, ble skadet i eksplosjonen i 1944. Senere avbildninger viser et rektangulært vindu som i dag. Første avbildning er fra 1950-60.

Panel

Begge bygningene har i dag liggende panel av samme type med flere malinglag. Et udatert fotografi som kan være fra 1880-90, viser variasjon i bredden på panelbordene på begge fasadene. Tegninger og fotografier fra slutten av 1800-tallet og frem til 1950-60, viser at bygningene er blitt panelt som to selvstendige bygninger med en markert laftekasse mellom de to bygningene rett over inngangspartiet. Et fotografi fra 1965 viser at panelet er gjennomgående. Det betyr at panelet syd for vinduene på bygning 4A og nord for vinduene på bygning 5A er fornyet mellom 1950-60 og 1965. Bygning 5A hadde før panelutskiftningen vannbrett i hele bygningens bredde over vinduene i 2. og 3. etasje. Det er sannsynlig at panel og vinduer ble skiftet samtidig, men dette er ikke sikkert.

Bygning 4A. Panelbord innefor den røde markeringen er nyere enn de øvrige. Panelbord markert med pil kan også være nyere

³ Dette er bilder som ligger på nettet. Noen av bildene tilhører Stiftelsen Bryggen og er trykket opp som postkort.

Butikketasjen/Første etasje

I denne etasjen er det skjedd store endringer i fasaden. Endringene samsvarer med bruken av etasjen.

Historikk, bygningenes første etasje	Illustrasjoner	Historikk, bygningens øvrige etasjer
<p>Slutten av 1800-tallet Den felles portalen inn til passasjen kan i alle fall dateres til slutten av 1800-tallet. Fasadenes første etasje er helt lukket, bortsett fra en dør inn til hver bygning.</p>	 <p>Koren- Wibergs tegning fra slutten av 1800-tallet.</p>	<p>Fasadene er behandlet som to selvstendige bygninger. Koren- Wiberg har tegnet krysspostvinduer med 4 like store vinduer og vannbrett i hele 5A sin bredde over 2. og 3. etasje. 5A har rundt vindu i loftsetasjen. (Tegning fra Stiftelsen Bryggens arkiv).</p>
<p>1900 Kiellands oppmålingstegning samsvarer med bildet som er tatt da Gerdt Meyer holdt til i bygning 5A. De opprinnelige dørene er skiftet ut. I bygning 4A er det kommet en ekstra dør mot nord. Det er kommet ett vindu i første etasje i nr. 4A og to i 5A.</p>	 <p>Skisse etter arkitekt Kiellands oppmåling fra 1900.</p>	<p>Vinduene er endret til krysspostvinduer hvor de to nederste rammene er de største. Tilnærmet samme vindusplassering som i dag. Det er ikke tegnet vannbrett over 2. etasje. (Tegning fra Stiftelsen Bryggens arkiv).</p>
<p>Over døra til nummer 5A står det Gerdt Meyer. Mennene i forgrunnen er i følge teksten på postkortet som er utgitt av Stiftelsen Bryggen, Meyers melarbeidere. Inne i bygning 5A finnes det stempeler på veggen i et av rommene hvor det står Vaksdal mølle - Gerdt Meyer.</p>	 <p>Udatert foto, trolig slutten av 1800</p>	<p>Fotografiet samsvarer med Kiellands tegning, men det er vannbrett over 2. etasje og 3. etasje. På fotografiet kan det se ut som om bygningene er malt i to forskjellige farger. Det ser ut til å gå et skille mellom bygningene rett over portalen. Ettersom dette panelet ikke lenger finnes, er det ikke mulig å etterprøve dette. Hver bygning ser ut til å være malt ensfarget.</p>

Historikk, bygningenes første etasje	Illustrasjoner	Historikk, bygningens øvrige etasjer
<p>1900-1914 Et fotografi datert 1900-1914⁴ viser at det i bygning 5A er kommet to rundbuede vinduer på hver side av en rundbuet dørnisje i første etasje. Ingen informasjon om bygning 4A.</p>	 <p>Foto UBB⁵.</p>	<p>Ingen markert endring i disse etasjene fra forrige bilde. Fargen på bygningene er usikker; dvs det er ikke lett å se om bygningene er ensfargede. Det er ikke malt reklame på bygningene.</p>
<p>1919-21 De tre rundbuene i bygning 5A er uendret, bygning 4A har fått ett stort vindu mot syd og dør som står inne i vegglivet, nord for vinduet.</p>	 <p>Foto UBB. Datert 1919-21.</p>	<p>Bygning 4A har fått krysspøstvinduer uten delt rute nede. Det er reklame for Gundersen og Moldestad på 4A og for Fritz Bødtker og P. Olai Olsen på bygning 5A.</p>
<p>Etter 1936? Bygning 5A har fått et stort vindu. Det er delt vertikalt med en tynn sprosse, slik at det blir et smalt vindu mot syd. Inngangen til butikken er fra passasjen.</p>	 <p>Foto UBB. Datert 1918-30.⁶</p> <p>Foto UBB 1918-1939.⁷</p>	<p>Det er reklame for Karl Sætre på fronten av bygning 5A. Bygningen ser ut til å være ensfarget.</p>

⁴ Arkitekt Elin Thorsnes daterer bildet til 1898-1909.

⁵ UBB= Universitetet i Bergen, Billedsamlingen

⁶ Arkitekt Elin Thorsnes daterer bildet til etter 1936, mens UBB daterer til 1918-30.

Historikk, bygningens første etasje	Illustrasjoner	Historikk, bygningens øvrige etasjer
<p>1944- 46 Bilder fra 1944⁸ og en tegning fra 1946 viser at formatet på de store vinduene er de samme, men at det i begge bygningene er satt inn vinduer som er delt i mindre ruter. Døra i bygning 4A står fortsatt inne i vegg-livet ifølge fotografier.</p>	 <p>Magne Stavdal og Atle Urheim, april 1946 (Stiftelsen Bryggens Arkiv).</p>	<p>Et foto fra 1944 (informasjon fra Elin Thorsnes) viser at panelet over portalen på bygning 5A, er løsnet, slik som tegningen viser. De to vinduene mot syd i 2.etasje kan være satt inn etter forrige bilde, se over og før 1946(denne oppmålingen). De nedre rutene er hele.</p>
<p>1949-55 Det kan se ut som om vinduer og panelet ved inngangen til butikken i 4A står umalt. Vindusrammene og "kinopanelet" ved døra er mahogny. Vinduene ser ikke ut til å være delt opp i flere ruter.</p>	 <p>Foto UBB 1944-55.(Den blå røde bilen er av Jon Brønne datert til 1948-49).</p>	<p>Det ser ut til å være samme type vinduer på fotografiet som på tegningen over.</p>
<p>1950-60</p>	 <p>Foto UBB. 1950-60.</p>	<p>På bygning 4A er det fortsatt rundt vindu i gavlen og det er vannbrett i bygningens bredde over 2. og 3.etasje.</p>

⁷ Arkitekt Elin Thorsnes daterer bildet til etter 1936.

⁸ Arkitekt Elin Thorsnes har disse

Historikk, bygningenes første etasje	Illustrasjoner	Historikk, bygningens øvrige etasjer
<p>1965 Ingen særlige forandringer om en sammenligner med fotografiet ovenfor. Andre foto fra samme periode, viser at vindusrammen er mørk. Dette kan være mahognyrammen som fortsatt står.</p>	 <p>Foto 1965 (ET⁹)</p>	<p>Vannbrettene på 4A i bygningens bredde er fjernet. Panelet er skiftet før 1965.</p> <p>Loftsvinduet i bygning 5A er skiftet.</p>
<p>1965 Den trehodete skulpturen over portalen mangler.</p> <p>Det er malt mørk sokkel og brystning inn mot passasjen.</p> <p>Gitterporten er kommet på plass.</p>	 <p>Foto 1965 (ET¹⁰)</p>	<p>Panelet over portalen er gjennomgående.</p> <p>Panelet er skiftet før 1965.</p>
<p>1982</p>	 <p>1982. Hans Jacob Hansteen. Tegning basert på 1944-oppmålingen.</p>	<p>Det kan være de nåværende vinduene i 2.etasje som er vist på denne tegningen.</p>
<p>2001</p>	 <p>2001. Arkitekt Elin Thorsnes</p>	
<p>2008 Reklamen over vinduene er fjernet, tildekket eller malt over</p>	 <p>Foto NIKU 2008</p>	

⁹ Scannet fotokopi. Arkitekt Elin Thorsnes har disse bildene.

¹⁰ Scannet fotokopi. Arkitekt Elin Thorsnes har disse bildene.

4 Fargeundersøkelse

Det er gjort undersøkelser i første, andre og tredje etasje på fasaden. Det er gjort undersøkelser av panel, gerikter og vinduer.

Resultatene som presenteres i rapporten er i hovedsak basert på funn på stedet. Det er foretatt arkivundersøkelser i Stiftelsen Bryggens arkiv av Stiftelsen.

4.1 Metode for undersøkelsene

Fargeundersøkelsen ble, der det var mulig, gjort ved lagvise avdekkinger og registrering av malingslag (farge-trapper), samt kontrollprøver med skalpell på bygningselementene og vurdering av overflater i feltmikroskop på stedet. Lagstrukturen ble også observert i skader og utfall i malinglagene

Undersøkelsen ble utført i strålende solskinn i juli 2008.

Ved eventuelle videre undersøkelser eller gjennom istandsettings- og restaureringsprosessen, kan det komme fram nye detaljopplysninger om bygnings- og fargehistorien. Dette kan supplere de funnene som er gjort gjennom denne undersøkelsen.

4.2 Dokumentasjon

Lagskjema

Malingslagene som er funnet på de undersøkte bygningselementene er ført inn på NIKUs lagskjema for fargeundersøkelser. Disse oppbevares hos NIKU.

Fargeregistrering

Fargeregistrering ble gjort ved bruk av NCS-S systemet, som er et system for fargebeskrivelse.¹¹ Fargekodene skal i de fleste tilfellene oppfattes som veiledende, ettersom det sjelden er mulig å finne én NCS-kode som fullstendig samsvarer med den avdekkete fargen. Dersom det er oppgitt to koder med skråstrek mellom, anses fargen å ligge mellom de to kodene. Det må også tas høyde for at de avdekkete malingene gjerne er skitne, avblekete og nedslitte, og at fargene derfor kan se annerledes ut enn da malingene ble påført. Oljen i oljebaserte malinger gulner dessuten når den ikke utsettes for lys. Det betyr at de fargene som avdekkes vanligvis er for varme eller gule i forhold til hvordan de opprinnelig har vært. Dette er særlig kritisk for blå og grå farger. Oljen vil blekes når fargen står fremme i lyset. NCS-kodene i rapporten er basert på konservatorens tolkning av fargen slik man mener at den opprinnelig har sett ut.

Materialprøver

Det er tatt ut prøver for videre vurdering fra alle aktuelle elementer. Utvalgte prøver er støpt inn, slipt, fotografert og vurdert i mikroskop på NIKUs laboratorium. Liste over materialprøver er vedlagt rapporten. Se vedlegg 1.

Fotografier

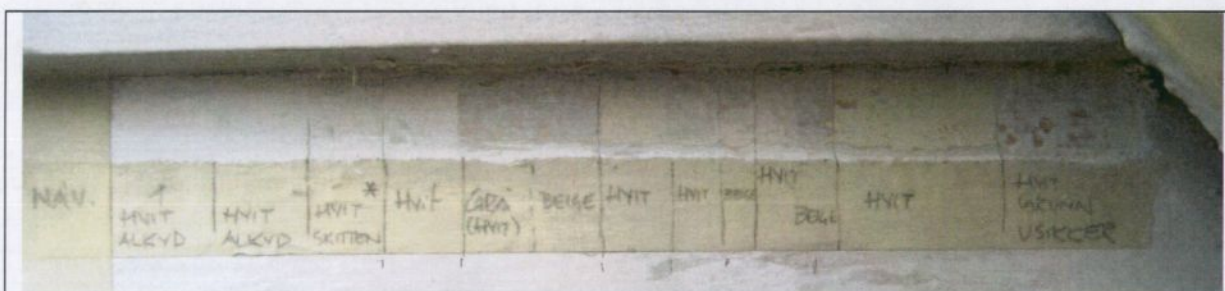
Eksteriøret er fotografert av konservatorene med digitale fotografier. Fotografiene er tatt som hjelp ved undersøkelsen og ikke som dokumentasjon. NIKUs foto er derfor ikke fullgod dokumentasjon av eksteriøret. Alle NIKUs fotografier er vedlagt rapporten på separat CD.

5 Resultat av fargeundersøkelsen

5.1 Etasjene over første etasje

På bygning 5A er det på de minst værutsatte stedene på panelet over første etasje, funnet mer enn 14 hvite, eller nærmest hvite malinglag. De samme lagene er funnet på undersiden av takutspringet. På bygning 4A ser det ut til å være de samme lagene som er funnet.

På begge bygningene er hjørnebordet/laftekassen over første etasje samtidig med panelet. Det er også vindskiene.

Farge-trapp på bygning 5A, panel i loftsetasjen. Det ble avdekket 14 hvite eller nærmest hvite lag.

¹¹ Natural Color System® Index 2004

Det er ikke maling bak geriktene i 2.etasje på bygning 4A. Panelet og geriktene må være satt på samtidig

På de eldste vinduene og geriktene er det funnet 4 fargelag. På bygning 4A kan enkelte av vinduene være gjenbrukt og være tidlig 1900-tallsvinduer. Disse kan tidligere ha vært lutet, eller helt nedskrapet og oljet. Panel og vinduer kan være okret, det vil si; satt inn med olje og noe guloker pigment som en grunning før de ble malt første gang.

Vinduene har få og usammenhengende lag. Løsligheten kan bety at det er brukt lettøslige, simple oljer. NIKU er usikre på om karmene kan ha blitt lutet.

Oljet eller okret panel ?

De fleste vinduer har to hvite malinglag. Ifølge arkitekt Elin Thorsnes er vinduene istandsatt i 1997.

På bygning 4A er alle vindusgerikter i 2.etasje gjenbrukt da det ble satt inn nye vinduer. I 3.etasje er det en blanding av gjenbrukte og nye gerikter som er kommet samtidig med panelet. Dette kan ha skjedd i 1948 i følge Elin Thorsnes. Eller det kan ha skjedd mellom 1950-60 og 1965 da alt panel sannsynligvis ble skiftet¹². Blikk på vannbrett er sannsynligvis satt på da vinduene ble istandsatt (1997, se over). Geriktene ser ut til å ha samme fargelag som veggene, men de er skrapet og fargelagene er ikke fullstendig bevart noen steder.

Fasadene har med det panelet, de detaljene og de vinduene de står med i dag, alltid vært hvite eller nærmest hvite. De funne fargene varierer noe i lyshet, men er alle så lyse at de er tolket til å være hvite.

¹² Det er usikkert når utskiftninger og reparasjoner er foretatt. Det har ikke vært mulig å finne ut av dette ved undersøkelsen på fasaden. Eier kan muligens ha informasjon om når dette skjedde i sine papirer.

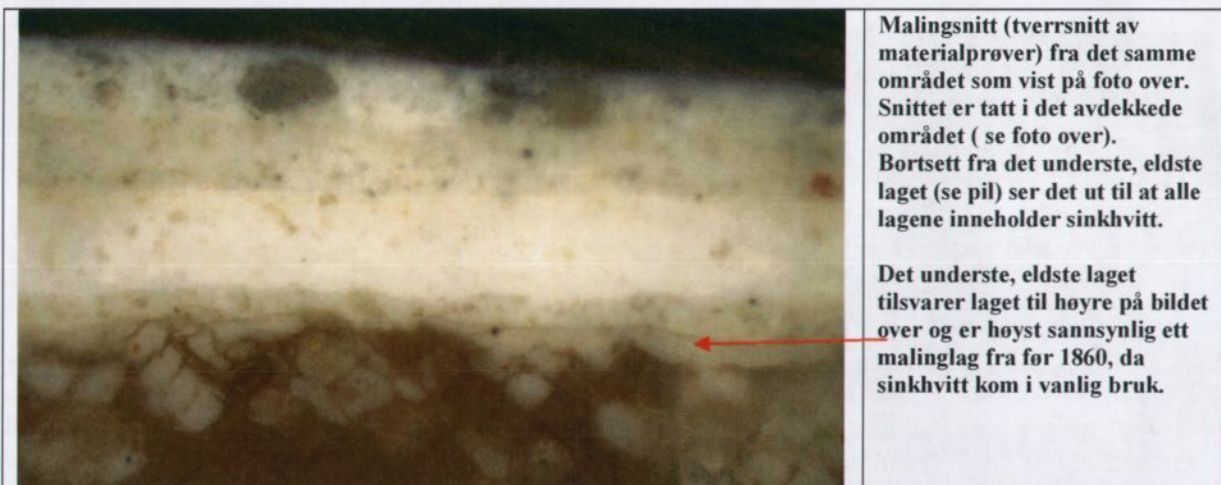
5. 2 Røde laftevegger

Bygning 5A

Arkitekt ElinThorsnes og Stiftelsen Bryggen har tidligere dokumentert at det ligger rød maling på tømmeret under panelet syd for vinduet i første etasje. Dette ble funnet da det ble gjort reparasjoner på bygningen i 2007. Foto av det malte tømmeret viser en matt engelskrød farge. Det kan være en maling med et bindemiddel som gir en matt overflate som limfarge eller komposisjonsmaling, eller det kan være en nedbrutt, oljebasert maling. En prøve fra en av stukkene er vurdert under mikroskop, men ikke støpt inn slik at lagstrukturen kan leses. En overflatevurdering viser en meget skitten overflate og i alle fall to røde fargelag.

5. 3 Første etasje med portalen

Første etasje i bygningene er den mest interessante delen av bygningene i denne sammenheng, ettersom det er her de eldste bygningselementene og fargelagene finnes. Portalen har flest fargelag. De eldste lagene er hvite eller gråhvite lag som er vurdert til å være blyhvitt. Blyhvitt gikk generelt ut av bruk i 1860-årene da det billigere pigmentet sinkhvitt ble lett tilgjengelig. Det betyr at NIKU på portalen har funnet malinglag som etter all sannsynlighet er malt før 1860. Det ligger flere lag som inneholder blyhvitt og det betyr at de eldste lagene kan være sent 1700-tall. Over de blyhvite lagene ligger det lyse malinglag som så ut til å være pigmenterte for å illudere sandsten. De eldre malinglagene er så ødelagte at det selv ved undersøkelse av materialprøvene i mikroskop, ikke er mulig å lese lagstrukturen.

5. 3. 1 Den trehodete skulpturen

Konservator Jan Hendrix Lexow diskuterer i artikkelen *Trehodete guder og djevlere i Norden* (Lexow 1957) hvor den trehodete skulpturen over portalen opprinnelig kom fra, og når den kom til Svensgården.¹³ Han beskriver skulpturen og sier i 1957, at den nylig er blitt befridd for mange lag hvit maling og at man da kunne se at hodet var laget i hvit marmor. Ifølge Lexow er skulpturen første gang omtalt på Svensgården i 1674, altså før brannen i 1702 (Lexow 1975:34). Deretter er det, stadig ifølge Lexow, omtalt av Holberg i 1737, av Lyder Sagen i 1824, av Lorentz Dietrichson i 1880, og av Koren-Wiberg i 1899. Den nåværende trehodete skulpturen over portalen er vurdert til å være støpt i gips. Det har kun få hvite malinglag.

6 Fargehistorikk basert på undersøkelsen av fasaden

6. 1 De hvite bygningene

Ettersom fasadeelementene er skiftet kan ikke fargehistorikken på etasjene over første etasje avdekkes lenger tilbake enn til rundt midten av 1900-tallet. Det er funnet flere fargelag på elementene i første etasje. Bygningene har med de fasadeelementer de har i dag, alltid vært ensfargete og nærmest hvite. NIKU har tolket de lagene som er felles for alle etasjene på begge bygningene til å ha fremstått hvite, selv om noen av lagene er noe pigmentert.

Det er ikke mulig å sette opp en periodisk oversikt over bygningens fargehistorie. Fasaden var meget vanskelig å undersøke og de uttatte materialprøvene har ikke bidratt i særlig grad med informasjon.

6. 2 Mahogny og fargede detaljer

Unntaket fra den hvite tradisjonen er bruken av mahogny i første etasje i bygning 4A. Her er vinduskarmen og panelet på nordveggen i dømsjen i mahogny. Vindusomrammingen er malt brun i mahognyfarge de to første gangene den er malt opp. Vindusomrammingen i første etasje i bygning 5A er ikke mahogny, men har flere fargede lag. Trolig er denne omrammingen malt brun da vinduet i 4A ble satt inn. Et fotografi fra 1949 viser "kinopanelet" uovermalt. Et fotografi fra 1965 viser at vindusomrammingen i 5A, første etasje, er mørk. Samme fotografi viser at soklene til portalen er malt mørke. NIKU har på hvit maling, funnet flere fargede lag på dette elementet som også i dag er skilt ut med en mellomgrå farge. Resten av bygningen har vært hvit.

Mahognyelementer rundt vinduet i 1.etg. 4A

Panel og listverk ved dør, 1.etg.4A, er mahogny

¹³ Artikkelen er funnet frem av arkitekt Elin Thorsnes.

6. 2. 1 Mahognydetaljer. Mulig historikk.

Datering	Vindu 4A	Dør 4A	Panel på vegg og i himling ved dør i 4A	Vinduskarm 5A
I alle fall fra 1949, sannsynligvis tidligere	Mahogny, lakkert	Mahogny, lakkert	Mahogny, lakkert	Malt brun som mahogny. Som lag 4 nedenfor?
1965	Malt brun som mahogny	Hvit?	Hvit	Malt brun som mahogny
Etter 1965	Hvit	Hvit	Hvit	Hvit

6. 2. 2 Vindusomramming, bygning 5A, første etasje. Fargebruk

Følgende farger er funnet:

0. Tre	6. Mørk brun. NCS 7020-Y60R
1. Hvit	7. Brun oker.
2. Grå. 3502-Y	8. Lys brun
3. Grå	9. Brun oker- NCS 5030-Y40R.
(Koden er litt for mørk)
4. Brun oker/mørk brun. Meget lik lag 6.	10. Brun. Meget lik lag 9.
5. Rød. NCS 4050-Y80R	11. Flere hvite lag.

6. 2. 3 Malt sokkel ved inngang til passasjen

		<p>Følgende farger er funnet på sokkelen</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hvit 2. Grå 3. Mørk brun 4. Rød 5. Grå 6. Grå 7. Grå. <p>Nåværende farge</p>
<p>Det er ikke funnet noen sammenheng mellom fargebruken på vindusomrammingen og fargene på soklen</p>		

6. 3 De tidlige fargene

NIKU har antatt at fargelagene funnet på portalen og på panelet i første etasje representerer fargebruken på hele bygningen. Vinduer og gerikter kan ha vært skilt ut i andre farger, men dette har vi ingen informasjon om. Fotografiet som viser Gerdt Meyers melarbeidere fra slutten av 1800-tallet ser for eksempel ut til å vise en ensfarget bygning.

NIKU kan ikke datere de første fargelagene som er funnet, annet enn at det er vurdert til å være brukt blyhvitt. Dette er vurdert på utseende ved avdekking på stedet og ved vurdering under mikroskop av bearbejdede prøver. I alle fall empires fargelag kan være funnet på bygningen, kanskje også malinglag fra sent 1700. Disse første fargelagene, som nå er grå i overflaten, har vært hvite.

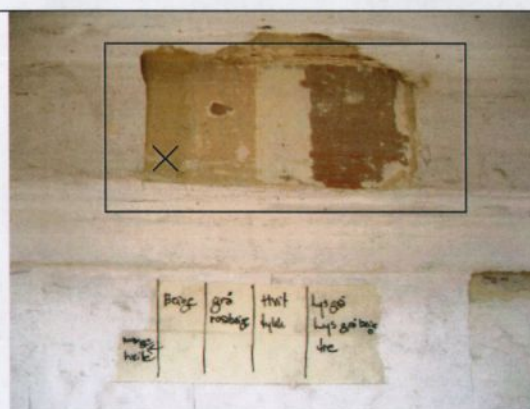
Sekundær list satt inn da da portalen ble løftet opp på sydsiden og gesimsen ble forsterket med jembeslag/knekter. Dette må være gjort tidlig.

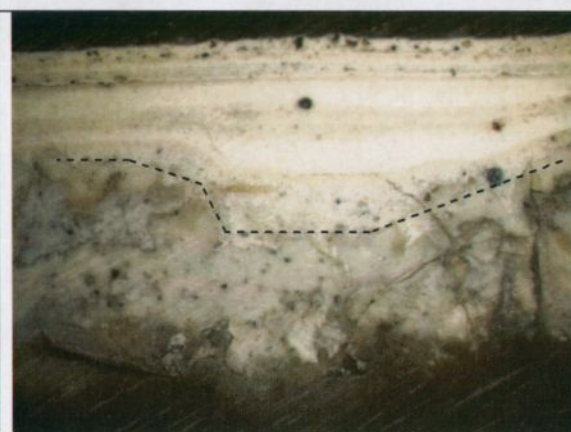
Flere malinglag med blyhvitt

Foto viser området syd for den trehodete skulpturen. Øvre del av buen i portalen sees nede til venstre. Avdekkingsprøven nede i det høyre hjørnet er den som sees i detalj på bildet til høyre. Avdekkingsprøven oppe til venstre, på den sekundære listen under gesimsen på portalen, er vist på foto nedenfor.

Det ligger flere lag blyhvitt under de lagene som tilsvarer lagene på den sekundære listen (se foto til venstre). Det ligger mange fargelag på den sekundære listen. Det betyr at de veldig krakelerte og ødelagte lagene som er malt med blyhvitt i alle fall er fra tidlig 1800, muligens sent 1700. Det er ikke mulig å datere disse lagene. De vertikale linjene skiller mellom lag, men det er flere lag i hver "boks". De eldste lagene ligger til høyre. Helst til venstre ligger det kryssede laget som tilsvarer laget med kryss på listen, se foto til venstre nedenfor.

Malinglagene på den sekundære listen er pigmenterte lag. Dette kan være senempire farger. (Se snittbilde side 13)

Snittet nr 17, fra laftekasse mot nord, 1. etasje, øvre del, illustrerer hvorledes de nedre malinglagene er et eneste kaos. De nedre lagene ligger nedenfor den stiplede linjen.

Følgende lag og farger er funnet som sekundære lag på det øvre feltet på portalen, på feltet bak den trehodete skulpturen og som de første lagene på den sekundære listen under gesimsen. Se foto og tekst ovenfor. (Ikke alle lagene sees på foto).

Lag funnet på list:

0. Tre
1. Gråbeige. NCS 2002-Y. Dette kan være samme som første malinglag på stående bord mellom portal og vindu i 4A
2. Lys grå. Ingen NCS
3. Tykk hvit. Dette laget er gjenfunnet flere steder på nedre del av fasaden.
4. Beige. NCS 1505-Y40R.
5. Lys grå
6. Gulbeige. NCS 1510-Y
7. Gulbeige. NCS 1510-Y. (Lag merket x på foto ovenfor).
8. Mange hvite lag

6. 4 Konklusjon

Dersom hele bygningen har vært malt som de eldre elementene nede på fasaden, har den panelte bygningen opprinnelig vært hvit. Bygningen har en lang historie som hvit, men kan i en mellomperiode hatt lyse stenfarger, muligens på midten av 1800-tallet.

Det er usikkert om bygningen har vært ensfarget eller om elementer er skilt ut. Bygningens lyse farger er ikke uventet dersom en sammenligner med undersøkelsen av andre fasader på Bryggen (Olstad 2006).

7 Oppmaling

7. 1 Forarbeid

Bygningen må fotodokumenteres før malerarbeidet igangsettes og dokumentasjonen bør plasseres i Stiftelsen Bryggens arkiv.

Før oppmaling må eventuelle reparasjoner på fasaden foretas og vinduer ettersees og kittes. Løs maling fjernes ved manuell skraping. Vindusgrinder og sprosser skrapes forsiktig. Det bør settes igjen områder som ikke skrapes og som dekkes til før det males på nytt. Dette for å dokumentere fargehistorikken in situ. Bygningen vaskes etter skraping/børsting og før oppmaling. Det vaskes med Jotun Kraftvask. Husk å beskytte glass. Vasking gjøres med børste for å unngå loing på overflaten. Teoretisk er det best å vaske nedenfra og oppover på fasaden. Det må etterskylles godt med rent vann. Dette kan gjøres med slange og svakt trykk på vannet. Skyllingen må gjøres metodisk og grundig og det er mulig at børste må brukes også til dette, for å få vekk såpe og smuss på overflaten. Det skal skylles ovenfra og nedover på fasaden, slik at vannet renner nedover fasaden og en unngår å få vann inn i konstruksjonen. Høyt trykk på vannet skal ikke brukes. Deretter vaskes med Jotun sopp-og algedreper. **NB: Følg bruksanvisning for bruk av produktet.** Treet må tørke før oppmaling. Fukttinnholdet i treverket bør ikke være over 15% ved oppmaling.

7. 2 Maling

Ved en eventuell oppmaling bør det brukes en ren linoljebasert maling uten andre tilsetninger, eller dersom forvaltningsmyndigheten tillater det, en linoljebasert maling med noe alkyd. Oppmalingen bør gjøres av erfarne malere som har erfaring med bruk av linoljemaling. Et vellykket og varig resultat av malerarbeidet er i like stor grad avhengig av malingen og håndverkeren.

Ved bruk av linoljemaling må første strøket tynnes. Det bør ikke brukes alkydbaserte fabrikkproduserte grunninger. Det må sannsynligvis ligge i alle fall to strøk på grunningen. Strøk to tynnes noe mindre enn grunnstrøket. Toppstrøket tynnes ikke.

Malingen skal påføres med pensel. Den skal arbeides inn i flaten. Malingen skal legges på i tynne strøk. Strøketretningen skal følge vedretningen. Etterstryk er nødvendig for å unngå sig i linoljemalingen.

7.3 Farger ved oppmaling

Alternativ 1: Om man ønsker å male opp bygningen, anbefaler NIKU at fasaden males hvit. Den nåværende grå fargen på sokkelen kan beholdes ved oppmaling. Dagens oppmalingsmønster beholdes. Sokkelfarge: NCS 3502-Y.

Alternativ 2: Alternativt kan fasaden føres tilbake til det utseende den hadde sannsynligvis fra første tredjedel av 1900.

Alle elementer over første etasje: Hvit

Elementer i første etasje:

		
<p>Alternativ 1: Males hvite som nå, som bildet viser. Alternativ 2: Vindusramma på vinduet i 5A males brun. NCS 7020-Y60R/7020-Y70R. På vindusomramming på vinduet i bygning 4A fjernes malingen på mahognyelementene. Dette må gjøres manuelt med malingfjerner. Overflaten vaskes, slipes lett, avstøves og lakkes.</p>	<p>Dersom alternativ 1 velges males dette inngangspartiet hvitt. Dersom alternativ 2 brukes, fjernes malingen på mahognyelementene. Dette må gjøres manuelt med malingfjerner. Overflaten vaskes, slipes lett, avstøves og lakkes.</p>	<p>Inngangspartiet males som i dag. Dør og dørørramming beholdes lakket. Passasjen males som i dag uansett alternativ for oppmaling.</p>

6 Litteratur og kilder

Koren Wiberg, C. 1899. *Det tyske kontor i Bergen*, Bergen

Lexow, J.H., 1957. *Trehodete guder og djevler i Norden*. I: Stavanger museums årbok 1957.

Olstad, T. M. 2006. *Bryggens farger*. I: Fortidsminneforeningens årbok. 160.årg.: Ss.67-73.

Stiftelsen Bryggens arkiv

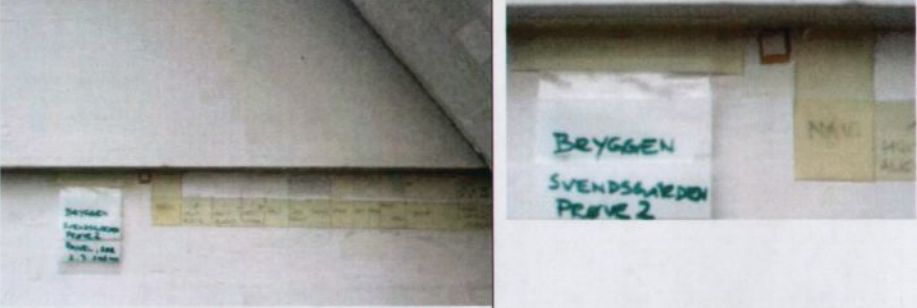

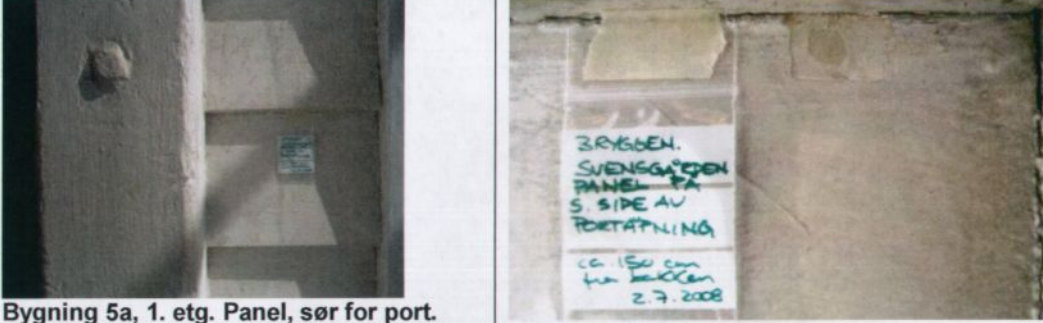
Universitetet i Bergen, Billedsamlingen

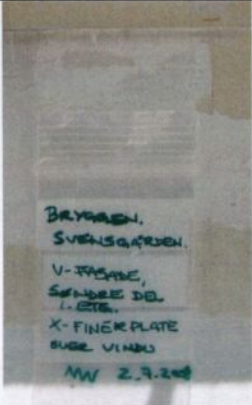

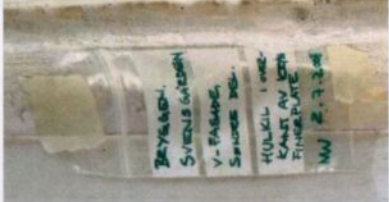

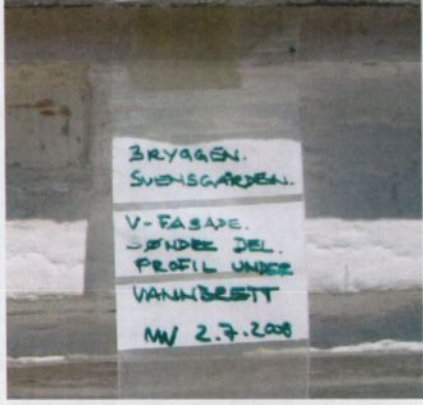
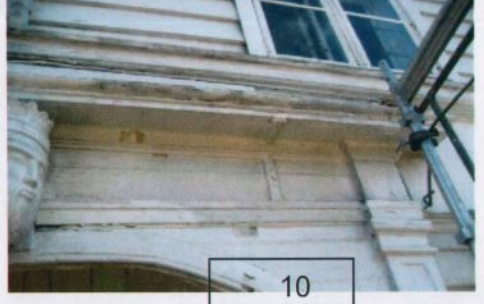
Informasjon fra arkitekt Elin Thorsnes, Bergen

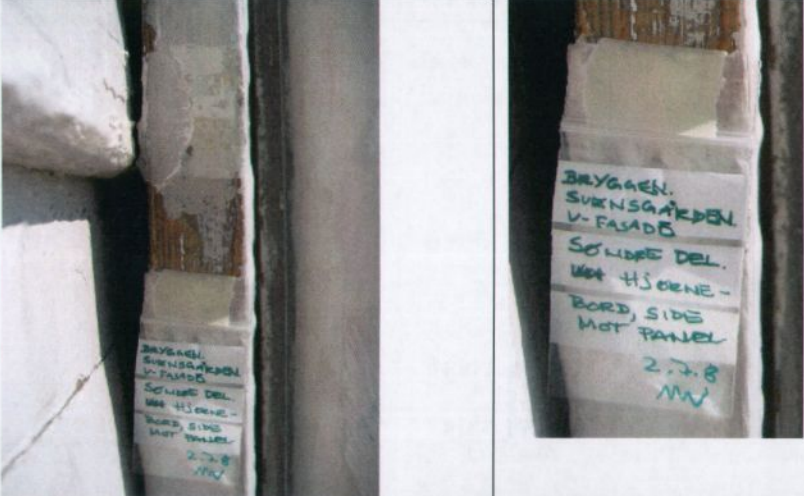

Vedlegg 1
Markering av snittuttakssteder

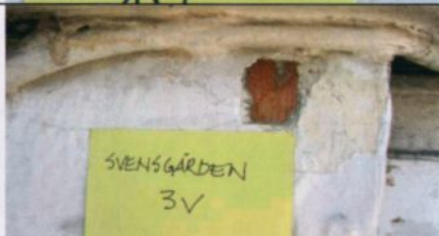

Juli 2008. Tone M.Olstad og Merete Winness

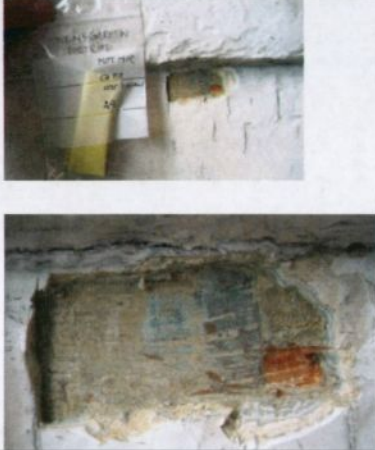
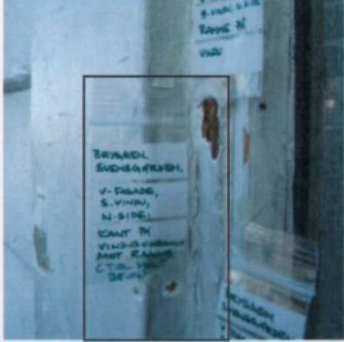

Prøve nr.	Forklaring/bilde
1	<u>Prøve 1</u> er tatt fra et løst panel som trolig har tilhørt Svensgården
2	 <p data-bbox="326 622 769 651">Prøve 2 Bygning 5a, panel, loftsetasje.</p>
3	 <p data-bbox="326 992 743 1043">Bygning 5a, 1. etg. nord for gerikt til vindu.</p>
4	 <p data-bbox="326 1361 780 1420">Bygning 5a, 1. etg. Laftekasse mot syd. Prøve 4</p>
5	 <p data-bbox="326 1727 765 1774">Bygning 5a, 1. etg. Panel, sør for port. Prøve 5</p>

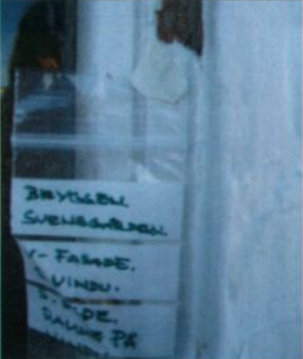
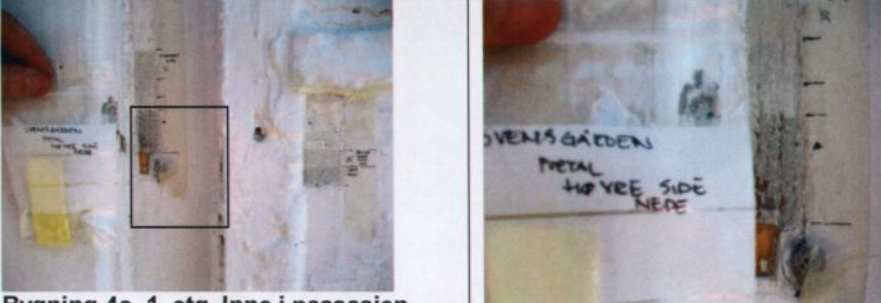
Prøve nr.	Forklaring/bilde	
6	 <p data-bbox="349 651 769 707">Bygning 5a, 1. etg. Flate under profil under vannbrett. Prøve 6</p>	
7	 <p data-bbox="349 981 827 1032">Bygning 5a, 1. etg. profil under vannbrett. Prøve 7?</p>	
8	Prøve fra overmalt nummerskilt (1)	
9	 <p data-bbox="349 1451 827 1480">Bygning 5a, 1. etg. profil under vannbrett.</p>	
10	 <p data-bbox="349 1798 738 1827">Bygning 4a/5a, 1. etg. bue i portal</p>	

Prøve nr.	Forklaring/bilde
11	 <p data-bbox="326 801 722 860">Bygning 5a, 1. etg. Vertikalt bord i portåpning.</p>
12	 <p data-bbox="326 1361 777 1391">Bygning 5a, 1. etg. Laftekasse mot syd.</p>
13	 <p data-bbox="326 1787 785 1850">Bygning 5a, 1. etg. Plint mot syd. (Prøve 5 er foreløpig merking)</p>
14	Bygning 4a, 1. etg. Nordre vindu.

Prøve nr.	Forklaring/bilde	
15	 <p data-bbox="346 595 754 618">4A Overgerikt vindu, 4.etg.nord.</p>	
16	 <p data-bbox="346 853 816 887">Bygning 4a, panel, loftsetasje. Prøve 16</p>	
17	 <p data-bbox="346 1223 832 1267">Bygning 4a, 1. etg. ved skiltfelt mot nord. Prøve 17 (3V er foreløpig merking)</p>	
18	5A Vindusomramming, nordre side	
19	 <p data-bbox="346 1603 816 1626">Bygning 4/5a, 1. etg. Portal.</p>	
20	 <p data-bbox="346 1928 816 1984">Bygning 4/5a, 1. etg. Portal. Syd for hodet, flate under profil.</p>	

Prøve nr.	Forklaring/bilde	
21 A	 <p data-bbox="321 577 736 638">Bygning 4/5a, 1. etg. Portal. Syd for hodet, flate over bue.</p>	
21B	 <p data-bbox="321 936 736 996">Bygning 4/5a, 1. etg. Portal. Syd for hodet, i sprekk over bue.</p>	
22	 <p data-bbox="321 1400 760 1456">Bygning 4/5a, 1. etg. Portal. Syddel av hodet.</p>	
23	 <p data-bbox="321 1915 736 1935">Bygning 4a, 1. etg. Sydgerikt vindu.</p>	

Prøve nr.	Forklaring/bilde	
24	 <p data-bbox="349 696 762 725">Bygning 4a, 1. etg. Inne i passasjen.</p>	
25	 <p data-bbox="349 1088 762 1117">Bygning 5a, 1. etg. Sydgerikt vindu.</p>	
26	 <p data-bbox="349 1420 769 1449">Bygning 5a, 1. etg. Nordgerikt vindu.</p>	
27	 <p data-bbox="349 1704 769 1733">Bygning 5a, 1. etg. Nordgerikt vindu.</p>	

Prøve nr.	Forklaring/bilde	
28	 <p data-bbox="330 645 738 674">Bygning 5a, 1. etg. Sydgerikt vindu.</p>	
29	 <p data-bbox="330 969 738 999">Bygning 4a, 1. etg. Inne i passasjen</p>	

Oslo, 21.juni 2009

Tone Olstad